

Prof. dr hab. Beata Pastwa-Wojciechowska
Instytut Psychologii UG

Gdańsk, dn. 13.04.2023

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Tomasza Jakubowskiego

pt.: „*Psychologiczne uwarunkowania doświadczania i internalizowania transfobii przez osoby transpłciowe*” napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Eugenii Mandal

Zgodnie z treścią art. 13 *Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki* rozprawa doktorska przede wszystkim powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Poniżej, zgodnie z treścią wskazanego wyżej artykułu dokonam oceny przedłożonej rozprawy doktorskiej wyodrębniając następujące obszary oceny: 1) Uwagi ogólne, 2) tytuł rozprawy doktorskiej stanowiącej podstawę ubiegania się w aktualnym postępowaniu o nadanie stopnia doktora, 3) ocena układu rozprawy doktorskiej, w tym o poszczególnych jej częściach składowych, 4) ocena zastosowanego piśmiennictwa, 5) wskazanie oraz ocena celu pracy, 6) wskazanie oraz ocena zastosowanych metod badawczych, 7) ocena części rozprawy doktorskiej dotyczącej omówienia wyników badań, 8) praktyczne zastosowanie uzyskanych wyników badań, 9) informacje o ewentualnych nieprawidłowościach, 10) oryginalność rozwiązania problemu naukowego, 11) ogólna wiedza teoretyczna kandydata w dyscyplinie oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, 12) konkluzja.

1. Uwagi ogólne:

Przedłożona do oceny rozprawa doktorska mgr Tomasz Jakubowskiego koncentruje się na zagadnieniu transfobii osób transpłciowych. Już sam ten fakt stanowi nowum albowiem przede wszystkim zagadnienie to analizowane jest w kontekście negatywnych uczuć i postaw osób nie – transpłciowych kierowanych w stosunku do osób transpłciowych. W literaturze przedmiotu wskazuje się na takie postawy oraz uczucia i emocje jak strach, gniew, niechęć, nienawiść czy przemoc, które są wyrażane wobec osób, które nie dostosowują się do społecznych norm dotyczących płci społeczno-kulturowej. Ponieważ osoby transpłciowe są coraz bardziej widoczne w przestrzeni społecznej, chociażby poprzez „ujawnienie się” niektórych celebrytów jako osoby trans to to sprawia, że z jednej strony osoby trans wydają się być bardziej widoczne, z drugiej zaś reprezentacje osób transpłciowych na scenie publicznej i kulturalnej wydają się być bardziej pozytywne niż w poprzednich dekadach. Jednak osoby transpłciowe nadal spotykają się z wszechobecną transfobią, przemocą i dyskryminacją na całym świecie, co znajduje także odzwierciedlenie w ich sposobie patrzenia i myślenia o sobie. Transfobia uznawana jest za formę uprzedzenia i dyskryminacji dlatego też osadzenie omawianego zagadnienia w kontekście osób transpłciowych wydaje cię cenne zarówno poznawczo jak i aplikacyjnie. Należy jednak podkreślić, że pomimo zwiększonej liczby publikacji naukowych i popularnonaukowych na temat doświadczeń osób transpłciowych, większość badań koncentruje się na dokumentowaniu dyskryminacji osób transpłciowych i niewiele z nich wyjaśnia, jak i dlaczego do niej dochodzi, jak również podnoszą one w ograniczonym stopniu doznania samych osób transpłciowych w tym kontekście. Różne teorie i podejścia mogą wyjaśniać problem dyskryminacji osób transpłciowych na różne sposoby, a przyjęcie określonej perspektywy nie jest bez znaczenia. Z jednej strony wiedza uzyskana w wyniku badań przyczynia się do ustalenia kryteriów, dzięki którym zjawisko jest rozumiane i analizowane, z drugiej zaś różne podejścia nie tylko zapewniają konkretne rozumienie dyskryminacji, ale także kształtują strategie radzenia sobie z nią. Identyfikacja teoretycznych perspektyw wykorzystywanych w badaniach jest zatem ważna dla uwzględnienia implikacji w zakresie sposobu formułowania i wyjaśniania problemu dyskryminacji oraz zakresu oferowanych działań. W taki oto nurt rozważań teoretycznych Doktorant wpisał swoje rozważania i badania zaprezentowane w recenzowanej dysertacji. Dlatego też podjęte przez Niego rozważania i

badania należy uznać już na wstępie za bardzo istotne z punktu widzenia psychologicznego i społecznego, wpisując je we współczesne trendy rozwiązań proponowanych na świecie.

W recenzji uwzględniono następujące obszary oceny: 1) Uwagi ogólne, 2) tytuł rozprawy doktorskiej, 3) ocenę układu rozprawy doktorskiej, 4) ocena zastosowanego piśmiennictwa, 5) wskazanie oraz ocena celu pracy, 6) wskazanie oraz ocena zastosowanych metod badawczych, 7) ocena części rozprawy doktorskiej dotyczącej omówienia wyników badań, 8) informacje dotyczące praktycznego zastosowania uzyskanych wyników badań, 9) informacje o ewentualnych nieprawidłowościach, 10) ocena czy rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, 11) ocena czy rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, 12) konkluzja.

2. Tytuł rozprawy doktorskiej

Tytuł pracy doktorskiej mgr Tomasza Jakubowskiego został sformułowany w następujący sposób: *„Psychologiczne uwarunkowania doświadczania i internalizowania transfobii przez osoby transpłciowe”*. Po zapoznaniu się z treścią przedłożonej rozprawy doktorskiej należy stwierdzić, że wskazany powyżej tytuł pracy w pełni oddaje zagadnienia, z jakimi mierzy się Doktorant na kartach swojej pracy. Wszystkie z wymienionych w tytule zmienne znajdują odzwierciedlenie zarówno w treściach opisanych w części teoretycznej pracy, jak i części empirycznej, w postaci postawionych pytań w powiązaniu z ich eksploracją statystyczną. Należy uznać, że tytuł pracy został sformułowany poprawnie.

3. Ocena układu rozprawy doktorskiej

Recenzowana praca doktorska obejmuje łącznie 482 stron wraz z cytowaną literaturą i załącznikami, w tym wykorzystanymi w pracy metodami kwestionariuszowymi, spisem tabel i rysunków oraz aneksami. W pracy Doktorant wyodrębnił Streszczenie (s. 5-6 wersja polska i s. 7-8 wersja angielska), Wstęp (s. 9 -11) oraz dwie części, tj.: część teoretyczną (177 stron) i empiryczną

(210 stron), przy czym analizując ich zawartość treściową należy stwierdzić, że rozdziały zostały wyodrębnione i opracowane zgodnie z opracowaną przez Doktoranta problematyką pracy. Innymi słowy, praca składa się w sumie z sześciu rozdziałów (I - VI): trzech teoretycznych i trzech empirycznych. Przedstawione streszczenie w obu wersjach językowych stanowi skrócony opis zawartości treściowej pracy charakterystyczny dla prac naukowych, czyli przedstawione zostało uzasadnienie podjęcia tematu i cel ich podjęcia, uzyskane wyniki badań oraz wnioski w tym aplikacyjne. Z kolei Wstęp odzwierciedla typowy układ dla tego typu części dysertacji albowiem obejmuje uzasadnienie podjęcia problematyki i jej uzasadnienie, cel pracy oraz opis zawartości poszczególnych rozdziałów. Natomiast w części teoretycznej pracy jak już zaznaczono znajdują się trzy rozdziały, przy czym w rozdziale I (s. 12 – 63) zostały zawarte informacje ogólne na temat zjawisk ze spektrum transpłciowości, tj. płęć i tożsamość płciowa, transpłciowość, niebinarność, dysforia płciowa, transpozycja płci czy ujęcie medyczne omawianego zjawiska, rozdział II (s. 64 – 112) poświęcony został problematyce tranzycji, natomiast rozdział III (s. 113 – 176) koncentruje się na zagadnieniu transfobii. Również w części empirycznej pracy Doktorant wyodrębnił trzy rozdziały, tj. problematykę badań własnych (rozdział IV, s. 177-199), wyniki badań własnych (rozdział V, s. 200 - 329) oraz podsumowanie badań własnych (rozdział VI, s. 330 – 468). Załączona w pracy bibliografia została zamieszczona na s. 387 – 468. Doktorant zamieścił także spis tabel (s. 469 -474), spis rysunków (s. 475) oraz aneksy (s. 476 – 482). Pod względem liczby stron pracy, czyli jej objętości pracę z pewnością należy uznać za niestandardową dla tego typu prac.

Praca została napisana bardzo starannym, poprawnym językiem. Również brak w mojej ocenie literówek, co w tak obszernej pracy zasługuje na szczególne podkreślenie.

Natomiast odnosząc się do treści zawartych w części teoretycznej pracy, moje uwagi koncentrują się na następujących kwestiach:

- a) Chciałabym podkreślić przede wszystkim ponadprzeciętną, rozległą wiedzę Doktoranta w omawianej przez Niego tematyce. Erudycja Doktoranta w tym zakresie jest niezaprzeczalna a czyniony przez niego wywód – jasny, spójny i pozwalający zapoznać się nie tylko z prezentowaną jego linią ale także z bogatą literaturą przedmiotu, stanowiącą wsparcie dla tych rozważań. Czytelnik może mieć uzasadnione przekonanie, że praktycznie w pracy została zawarta cała literatura z obszaru omawianego zagadnienia i przekonanie to nie jest

przesadzone. Co ciekawe, nie jest to mechaniczne przytaczanie pozycji ale ich wnikliwe omawianie i podjęta dyskusja.

- b) tym samym uwagę zwraca bardzo dobre osadzenie poruszanych treści we współczesnej literaturze przedmiotu w tym zarówno polskiej, jak i zagranicznej o czym świadczy nie tylko liczba przytoczonych pozycji ale ich osadzenie w prezentowanych treściach,
- c) Brakuje mi podsumowania po każdym z rozdziałów, co pozwalałoby w mojej ocenie na lepsze uporządkowanie zaprezentowanych treści,
- d) Nie w pełni zgadzam się z nazwą pierwszego rozdziału (Informacje ogólne na temat zjawisk ze spektrum transpłciowości) albowiem nie stanowią one informacji ogólnych a szczegółowe z różnych obszarów. Ponadto można się zastanowić nad tym, czy nie należało go podzielić na część odnoszącą się do: 1) definiowania podstawowych pojęć takich jak płeć, tożsamość płciowa, transpłciowość, niebinarność, dysforia płciowa, transpozycja płci, 2) medycznych typologii i klasyfikacji medycznych, 3) kształtowania się tożsamości osób transpłciowych oraz 4) występowanie transpłciowości i niebinarności w populacji,
- e) zamieszczonego w rozdziale I podrozdziału 1.8 krótka historia transpłciowości wcale nie jest krótka ale nie jest to zarzut tylko wskazanie na umieszczenie wielu istotnych informacji w tym podrozdziale wskazujących na wagę ale także trudności kształtujących się w zakresie funkcjonowania badanych przez Doktoranta osób w kontekście zachodzącym zmian społeczno-kulturowych
- f) uwagę zwraca nie tylko wiedza doktoranta w zakresie treści zamieszczonych w różnego rodzaju publikacjach psychologicznych, medycznych, prawnych czy socjologicznych ale także podmiotowość opisywania przez niego omawianych zagadnień. W mojej ocenie Czytelnik może odczuć wielki szacunek i zrozumienie problemów z jakimi osoby transpłciowe

Podsumowując, treści opisane przez Doktoranta w część teoretycznej pracy zostały przedstawione w sposób uporządkowany, nadając im logiczny ciąg przyjętego wyводу i zgodny ze sposobem pisanie prac naukowych. Doktorant przyjął bardzo uporządkowany i konsekwentny sposób przedstawiania i opisu analizowanych przez niego treści, co czyni także w bardzo

wyczerpujący sposób. Omawiane przez niego zagadnienia, zawarte w poszczególnych rozdziałach odpowiadają zagadnieniom ujętym zarówno w tytule pracy, jak i poszczególnych rozdziałach.

4. Ocena zastosowanego piśmiennictwa

Analizując zacytowaną w pracy przez Doktoranta literaturę przedmiotu uwagę zwraca imponująca liczba pozycji bibliograficznych, które zostały zamieszczone w pracy oraz w Bibliografii (s. 387 – 468), czyli łącznie 81 stron!). Wykorzystana w pracy literatura przedmiotu jest niewątpliwie bardzo obszerna ale należy stwierdzić, że znajduje uzasadnienie w kontekście podejmowanego w pracy zagadnienia. Należy także podkreślić, że Doktorant wykorzystuje zarówno polską, jak i w przeważającej części zagraniczną literaturę przedmiotu, co jest także odzwierciedleniem miejsca omawianego przez Doktoranta zagadnienia we wskazanej literaturze. Chciałabym także zaznaczyć, że Doktorant w pracy oparł się na pracach swojej promotor, co świadczy w mojej ocenie na jego pełnym rozeznaniu literatury przedmiotu ale budowaniu także swojej pracy naukowej na współpracy i mentoringu promotora. Wątpliwości budzi natomiast przytaczanie obszernych wykazów piśmiennictwa w treści pracy np. we Wstępie (s. 9) podrozdziale 2.1.3 Tranzycja medyczna (s. 66), 2.2. Diagnostyka (s. 68), 2.2.3 Zaburzenia psychotyczne (s. 69) czy 4.1. Cel i problemy badawcze (s.177). Doktorant wskazuje w jednym ciągu liczne pozycje bibliograficzne co zarówno utrudnia odbiór tekstu Czytelnikowi, jak również trudno uznać, że wymienia wszystkie pozycje bibliograficzne z danego zakresu.

5. Wskazanie oraz ocena celu pracy

Doktorant wskazał (s. 177), że w pracy sformułował trzy cele, tj.: 1) zbadanie zależności między dwiema postaciami transfobii (postrzeganą i zinternalizowaną) a indywidualnymi właściwościami osoby transpłciowej, poczuciem psychicznej kobiecości i męskości, spostrzeganym wsparciem społecznym, zmiennymi osobowościowymi, stylami ustosunkowani interpersonalnych,

samoocena i umiejętnościami interpersonalnymi, strategiami radzenia sobie z transfobią, okresem funkcjonowania w roli płciowej zgodnej z tym, jak jednostka się identyfikuje oraz poziomem ujawnienia swojej transpłciowości, 2) zbadanie potencjalnego udziału intensywności dysforii płciowej, poczucia psychicznej kobiecości i męskości, spostrzeganego wsparcia społecznego zmiennych osobowościowych, stylów ustosunkowani interpersonalnych, samooceny i umiejętności interpersonalnych, strategii radzenia sobie z transfobią, okresu funkcjonowania w roli płciowej zgodnej z tym, jak jednostka się identyfikuje, oraz poziomu ujawnienia swojej transpłciowości w relacjach między spostrzegana a zinternalizowaną transfobią oraz 3) zbadanie potencjalnych różnic międzygrupowych pod względem poziomu spostrzeganej i zinternalizowanej transfobii oraz częstotliwości stosowania poszczególnych strategii radzenia sobie z transfobią między osobami transpłciowymi o męskiej i kobiecej płci przypisanej po urodzeniu, między osobami o binarnej tożsamości i osobami niebinarnymi, oraz między osobami, które podjęły się różnych interwencji afirmujących płeć doświadczaną. Doktorant do każdego z celów sformułował pytania i hipotezy badawcze, tj. 6 pytań i hipotez głównych i odpowiadających im pytań oraz hipotez szczegółowych. Należy podkreślić, że postawione przez Doktoranta zarówno pytania, jak i hipotezy badawcze zostały sformułowane poprawnie i w języku psychologii a nie statystyki, co uważam, za bardzo ich istotny walor. Prawdłowo przedstawił także model badawczy, co w znacznym stopniu porządkuje także nie tylko tok wywodu Doktoranta ale także zależności pomiędzy licznymi zmiennymi, które eksploruje w swoich badaniach.

6. Wskazanie oraz ocena zastosowanych metod badawczych

Doktorant po pierwsze opisał zmienne wskazując zarówno ich typ (ilościowe, jakościowe), ich wskaźniki oraz narzędzia pomiarowe. Wykorzystane narzędzia badawcze zostały opisane wraz z wskazaniem wskaźnika rzetelności. Wykorzystane w pracy metody to: 1) Metryczka, 2) Skala Spostrzeganej Transfobii (SST), 3) Skala Zinternalizowanej Transfobii (SZT), 4) Inwentarz Płci Psychologicznej (IPP), 5) Inwentarz Spostrzeganego Poziomu Dysforii (ISPDP), 6) Ten Item Personality Inventory (TIPI – PL), 7) Skala Samooceny Rosenberga (SES), 8) test Umiejętności Interpersonalnych (TUI), 9) Skala Ustosunkowań Interpersonalnych (SUI), 10) Berlińskie Skale

Wsparcia Społecznego (BSSS), 11) Kwestionariusz Radzenia Sobie z Transfobią (KRzT). Należy wskazać, że w grupie 11 wykorzystanych metod badawczych – 5 stanowią metody własne, co należy ocenić bardzo pozytywnie. Natomiast brakuje mi informacji dotyczących np. wyodrębnionych pozycji ujętych w autorskich narzędziach badawczych, wykorzystania sędziów kompetentnych itp. Brakuje także opisu skal narzędzi badawczych, nawet jeżeli są one uznane i powszechnie stosowane należało je wymienić. I tak, np. Doktorant wymienia narzędzie - Inwentarz Płci Psychologicznej, które w oryginale nosi nazwę Inwentarzem do oceny Płci Psychologicznej (Pracownia Testów Psychologicznych PTP), brakuje także wymienienia skal inwentarza bowiem oprócz wskazania iż składa się on 2 skal nie ma żadnego opisu. Nie ma też informacji dotyczących wieku grupy dla której test jest przeznaczony czy np. dla osób dorosłych czy młodszych. Natomiast należy wyraźnie podkreślić, że narzędzia wybrane przez mgr Tomasza Jakubowskiego stanowią operacjonalizację zmiennych wyodrębnionych w pracy.

7. Ocena części rozprawy doktorskiej dotyczącej omówienia wyników badań

W części empirycznej pracy Doktorant przedstawił wyniki badań własnych. Odnosząc się do tej części pracy należy zauważyć, że:

- a) W części empirycznej po celu badania powinna zostać opisana grupa badana a następnie metody zgodnie ze schematem cel pracy, kogo dotyczy i za pomocą jakich narzędzi cel badań będzie weryfikowany.
- b) Doktorant przedstawił także charakterystykę grupy badanej oraz sposób jej rekrutacji. Badaniami zostały objęte osoby, które identyfikują się z płcią inną niż ta przypisana po urodzeniu, czyli: osoby transseksualne, osoby identyfikujące się jako osoby transpłciowe, osoby identyfikujące się jako niebinarne płciowo i osoby transwestytyczne (w typie podwójnej roli). Badania nie obejmowały osób identyfikujących się jako fetyszyści transwestytyczni oraz tych poniżej 18 roku życia.
- c) Doktorant przebadał łącznie 361 osób, z czego 338 finalnie zostało zaliczonych do badanej grupy. Liczebność grupy należy uznać za satysfakcjonującą ze względu na możliwości dotarcia do osób

- badanych. Opis badanej grupy jest szczegółowy i poprzedza opis uzyskanych wyników badań, co pozwala na śledzenie uzyskanych rezultatów badań,
- d) Bardzo precyzyjnie także zostały wskazane sposoby pozyskiwania osób badanych oraz ograniczenia pozyskiwania osób badanych
 - e) Doktorant przedstawił uzyskanie zgody Komisji Etyki Badań Naukowych macierzystej uczelni, co świadczy o dbałości Doktoranta o kwestie etyczne prowadzonych badań
 - f) wskazał również w sposób precyzyjny kierunki statystycznej analizy danych, w tym analizę właściwości psychometrycznych autorskich metod, analizę statystyk opisowych oraz normalności rozkładu zmiennych, analizę korelacji, analizę mediacji i analizę różnic międzygrupowych.
 - g) Doktorant w sposób prawidłowy przedstawił i opisał sposób analizy statystycznej wyników badań własnych zgodnie z postawionymi pytaniami i hipotezami badań własnych. Opracowanie statystyczne, w tym sposób wnioskowania statystycznego należy ocenić bardzo pozytywnie, które przez Doktoranta zostało zaprezentowane zgodnie z postawionymi pytaniami i hipotezami badawczymi. Dodatkowo należy podkreślić, że uzyskane wyniki zostały przedstawione w formie tabel, co pozwala na ich lepszą percepcję i analizę materiału przez odbiorcę. Za bardzo dobry zabieg uważam także jednoznaczne wskazanie czy hipoteza została przyjęta czy odrzucona. W opisie badanych i analizowanych pytań i hipotez znajdują się także analizy teoretyczne uzyskanych rezultatów badań, czyli ich dyskusja,
 - h) Doktorant wykazał się wysokimi kompetencjami opracowywania danych empirycznych przeprowadzając odbiorcę przez bogactwo zgromadzonego materiału empirycznego w sposób uporządkowany i konsekwentny z przyjętą koncepcją. Ponadto każda z procedur weryfikacyjnych odznacza się jasnością oraz komunikatywnością opisu,
 - i) W ostatnim rozdziale, czyli VI Doktorant przeprowadził bardzo dojrzałą i odzwierciedlającą jego kompetencje w zakresie posiadanej wiedzy dyskusję wyników, ograniczenia badań własnych, wnioski oraz potencjalne zastosowanie praktyczne wyników badań. Każdy z tych podrozdziałów odzwierciedla bardzo wysokie kompetencje naukowe i badawcze Doktoranta. Chciałabym bardzo wyraźnie podkreślić, że podjęta przez Doktoranta dyskusja wyników odzwierciedla jego zdolność do syntezy materiału teoretycznego i empirycznego uzyskanego w badaniach, jak również zdolność porównania otrzymanych rezultatów z wynikami

zamieszczonymi w literaturze przedmiotu. Ma też bardzo wysoką świadomość ograniczeń badań własnych, poczynając od sposobu rekrutacji osób do badań, dobór do próby, oczekiwań społecznych wpływających na sposób autoprezentacji czy wykorzystanych narzędzi badawczych. Zwłaszcza wątek narzędzi badawczych wydaje się szczególnie istotny, w tym zakresie, że jak wcześniej zaznaczałam brakuje z punktu widzenia Czytelnika informacji w jaki sposób były one konstruowane. Ponadto należy zauważyć, że z jednej strony dążymy do konstruowania krótkich narzędzi, z drugiej zaś to skracanie ma wpływ na ich zdolność do definiowania/opisywania wchodzących w ich skład skal. Co ciekawe, nie zawsze właściwości psychometryczne oddają istotę dokładności psychometrycznej o czym świadczą badania porównawcze pomiędzy różnymi wersjami skróconymi testów osobowości.

8. Praktycznego zastosowanie uzyskanych wyników badań

Należy podkreślić, że Doktorant precyzyjnie wskazał potencjalne zastosowanie praktyczne wyników badań. Przede wszystkim lokuje aplikacyjność swoich badań w obszarze pomocy psychologicznej, wskazując precyzyjnie, jakie działania należałoby podjąć i co ma szczególne znaczenie dla sposobu funkcjonowania badanych osób. Również w tym obszarze podjęta dyskusja świadczy o erudycji i rozległej wiedzy Doktoranta, w tym w zakresie wiedzy klinicznej i terapeutycznej.

9. Informacje o ewentualnych nieprawidłowościach

Chciałabym podkreślić, że zdecydowana większość tez, twierdzeń i poglądów została już wcześniej wyrażona przez Recenzentkę w niniejszej opinii. Uwagi te w opinii Recenzentki zostały wyrażone wraz z ich uzasadnieniem.

10. Ocena czy rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego

Z pełnym przekonaniem stwierdzam, że przedłożona przez mgr Tomasza Jakubowskiego dysertacja doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Doktorant podjął w swojej pracy doktorskiej bardzo ważny problem naukowy, który w badanym przez niego kontekście należy uznać za unikatowy. Doktorant wskazał i udowodnił na kartach swojej pracy, iż podjęty przez niego problem rozważań stanowi lukę w wiedzy na temat internalizowania piętna związanego z przynależnością do mniejszości płciowych. Dowodzą tego nie tylko przeprowadzone analizy teoretyczne ale także przeprowadzone badania, zarówno przez innych autorów, jak i samego Doktoranta. Tym samym należy stwierdzić, że Doktorant opracował i przedstawił projekt badań nowatorski ale także wartościowy w aspekcie poznawczym i aplikacyjnym.

11. Ocena czy rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej

Jak już wyżej zaznaczyłam mgr Tomasz Jakubowski zaprezentował wysokie kompetencje naukowe, zarówno w aspekcie posiadanej przez Niego wiedzy teoretycznej, jak i projektowania badań na poziomie konceptualizowania problemu badawczego, jak i jego realizacji empirycznej. Szczególnie uwagę zwraca umiejętność dokonywania analizy omawianych zagadnień w sposób pokazujący wnikliwość oraz znajomość zagadnień w szerokim kontekście, w jakim są one omawiane. Pozwala to na precyzyjne odniesienie się do eksplorowanych zagadnień zarówno na poziomie teoretycznym, jak i w kontekście uzyskanych rezultatów badań własnych, jak również w kontekście rezultatów badań innych autorów. Ponadto w mojej ocenie umiejętność dokonania wnikliwej oceny własnych badań pokazuje, że Doktorant potrafi odnieść się do nich w sposób obiektywny, pozwalający na zidentyfikowanie także ich ograniczeń oraz realnych obszarów wykorzystania praktycznego.

Konkluzja:

Przedstawioną przez Doktoranta pracę oceniam zdecydowanie pozytywnie zarówno w aspekcie merytorycznym, jak i metodologicznym, a tym samym stwierdzam, że spełnia ona wymagania określone przepisami art. 13 Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku wraz z późniejszymi zmianami o stopniach i tytule naukowym. Zgodnie ze wskazaną wyżej Ustawą rozprawa doktorska mgr Tomasza Jakubowskiego pt. *„Psychologiczne uwarunkowania doświadczania i internalizowania transfobii przez osoby transpłciowe”* stanowi „oryginalne rozwiązanie problemu naukowego”, w związku z czym wnioskuję o dopuszczenie mgr Tomasza Jakubowskiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Ze względu na podniesione przeze mnie walory pracy uzasadnione w mojej ocenie w recenzji pracy wnoszę o jej wyróżnienia.

Beata Pastwa - Wojciechowska
